

УДК 378.147:614.87(140.8)

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДО ПИТАНЬ ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ, ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДЕЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ»

Каменська І.С.

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди

В статті розглянуто актуальні питання формування національної свідомості майбутніх фахівців із питань захисту населення, життя та здоров'я людей. Висвітлено особливості професійної підготовки майбутніх викладачів вищих навчальних закладів при вивченні дисципліни «Цивільний захист». Досліджено умови і засоби формування професійної та практичної підготовки майбутніх фахівців освітньої галузі з охорони праці. Обґрунтовано необхідність формування у студентів знань із правових й організаційних питань цивільного захисту, відповідно до стандартів вищої школи. Визначено, що дисципліна «Цивільний захист» направлена на вирішення важливих питань пов'язаних із попередженням небезпеки та пом'якшенням і ліквідацією їх наслідків і вивчається з метою формування у студентів здатності творчо мислити, вирішувати складні проблеми інноваційного характеру й приймати продуктивні рішення у сфері цивільного захисту. Встановлено, що запобігання надзвичайним ситуаціям та зниження їх негативних наслідків було і залишається одним із головних завдань національної безпеки.

Ключові слова: національна свідомість, професійна підготовка, фахівці з охорони праці, освітня галузь, якість знань, захист населення, цивільний захист.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Соціально-економічний розвиток людства в останні роки орієнтувався в основному на прискорення темпів зростання, що в кінцевому рахунку призвело до виникнення особливих умов життєдіяльності людини. Людство зіткнулося з протиріччям між потребами, що зростають, і неможливістю докільля задовольняти ці потреби. Це протиріччя при зростанні потужності економіки і величній кількості сучасних технологій стало руйнівним як для біосфери, так і для людини, і наблизило історію цивілізації до того моменту, коли маса речовин і кількість енергії, що втягується в технологічний оберт, стали тотожними з масою біологічної речовини планети. Відповідно, це привело сучасний світ на поріг планетарної катастрофи, провісником якої є, перш за все, деградація земель, розширення пустель, скорочення площі лісів і біологічного розмаїття, якісні зміни водного балансу і повітряного басейнів, глобальне потепління на планеті, скорочення озонового прошарку, вичерпання багатьох природних ресурсів, погіршення стану здоров'я людей [4].

Згідно із Законом України «Про цивільну оборону України» громадяни мають право на захист свого життя і здоров'я від наслідків надзвичайних ситуацій мирного та воєнного часу. Отже, навчально-виховний процес підготовки майбутніх фахівців з охорони праці має бути орієнтований на формування національної свідомості до питань захисту населення, життя та здоров'я людей.

Національна свідомість – сукупність соціальних, економічних, політичних, моральних, етичних, філософських, релігійних поглядів, норм поведінки, звичаїв і традицій, ціннісних орієнтацій та ідеалів, в яких виявляються особливості життєдіяльності націй та етносів [5].

Процес підготовки майбутніх викладачів ВНЗ вимагає комплексного підходу, щоб отримати в кінцевому результаті компетентного, конкурентоздатного, кваліфікованого фахівця з високим

рівнем знань, на базі яких формується професійна, національна свідомість та загальна культура студента. Вимоги сучасного суспільства до кваліфікації фахівця диктують нові підходи до формування змісту освіти.

У зв'язку з цим проблема формування національної свідомості у майбутніх фахівців до питань захисту населення, життя та здоров'я людей у процесі вивчення дисципліни «Цивільний захист» набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми національної свідомості досліджували М.Й. Боришевський, І.А. Зязун, В.В. Борисов, А.В. Кочубей та інші.

О.Ф. Волобуєва зазначає, що духовно-здорове суспільство із духовно-здоровими громадянами є мрією кожної окремої людини та суспільства загалом. На її думку сьогодні більша частина населення забуває про справжні цінності та норми. Відповідно, нагальною є необхідність формування здорової, духовно-багатої особистості громадянина України, особистості, яка є морально стійкою та гармонійно-розвинутою. Це, в свою чергу, дасть можливість духовно оздоровити сучасне суспільство, побудувати його на принципах загальнолюдської моралі: правди, любові, справедливості, патріотизму та національної свідомості, доброти, етнічної толерантності, працелюбності, поважливого ставлення до старшого покоління, бережливості та інших добродієностей [2].

Мета статті – теоретично обґрунтувати особливості формування національної свідомості під час професійної підготовки майбутніх фахівців при вивченні дисципліни «Цивільний захист».

Виклад основного матеріалу дослідження. Життя – це особлива форма існування матерії, вища по відношенню до фізичних і хімічних форм, що характеризується здатністю до розвитку, різних форм руху, самовідтворення (розмноження), росту, можливістю пристосування до навколишнього середовища, наявністю керованих біохімічних реакцій, подразливістю. Суттєвим моментом життя є постійний обмін окремого

суб'єкта або певної системи речовиною, енергією та інформацією з оточуючою його зовнішньою природою, з наступним їх перетворенням чи розсіюванням в організмі суб'єкта або в системі при передачі від однієї ланки до іншої [1].

Освіта – навчання і виховання – є найбільш благородною і відповідальною сферою людської діяльності саме тому, що тут формується людина як особистість, плекаються її світогляд і культура, закладаються основи майбутньої професії, кар'єри, життєвого успіху [6].

Навчання у вищому навчальному закладі – це один із основних етапів професійного зростання майбутнього фахівця.

«Цивільний захист» – нормативна дисципліна, що включена в навчальні плани, як самостійна дисципліна обов'язкового вибору. Вона зберігає свою самостійність за будь-якої організаційної структури вищого навчального закладу. Навчальна дисципліна вивчається згідно з робочим навчальним планом. Навчальні плани закладів освіти всіх рівнів, незалежно від їх галузевого підпорядкування і форм власності, відповідно до Законів України «Про цивільну оборону України», «Про правові засади цивільного захисту» та іншим документам, повинні передбачати вивчення питань що стосуються захисту населення в територій від надзвичайних ситуацій мирного і воєнного часу. Зміст і обсяги навчання з питань цивільного захисту в закладах освіти регламентовано типовими навчальними планами і типовими навчальними програмами, які затверджуються Міністерством освіти України за погодженням з Держнаглядом освіти.

Дисципліна «Цивільний захист» направлена на вирішення важливих питань пов'язаних з попередженням небезпеки та пом'якшенням і ліквідацією їх наслідків. Дана дисципліна вивчається з метою формування у студентів здатності творчо мислити, вирішувати складні проблеми інноваційного характеру й приймати продуктивні рішення у сфері цивільного захисту (ЦЗ), з урахуванням особливостей майбутньої професійної діяльності випускників, а також досягнень науково-технічного прогресу.

Завдання вивчення дисципліни передбачає сформуванню у майбутніх фахівців: національну свідомість до питань захисту населення, життя та здоров'я людей; свідоме і відповідальне відношення до питань безпеки; необхідні знання і підготувати їх до упевнених і правильних практичних дій у надзвичайних ситуаціях. Також, у процесі вивчення дисципліни «Цивільний захист», важливим є: навчити магістрів здобувати знання та грамотно проводити заняття з цивільного захисту; завчасно розробляти і впроваджувати інженерно-технічні заходи для зменшення ризику виникнення надзвичайних ситуацій і захисту підлеглих від впливу їхніх наслідків; готувати науково обґрунтований прогноз наслідків можливих НС; вміло організувати захист особистості та підлеглих від наслідків застосування засобів ураження.

Навчання поступово перетворюється на процес набуття майбутніми фахівцями під керівництвом педагога та самостійно: знань, умінь, навичок і досвіду практичної діяльності, для досягнення професійно та соціально значущих компетенцій [3].

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми магістри після вивчення навчальної дисципліни мають скласти іспит, де продемонструють такі результати навчання:

знання:

- поняття про цивільний захист;
- основи державної політики в області підготовки працівників учбових закладів щодо заходів протидії небезпечним і надзвичайним ситуаціям;
- правові і нормативні основи організації і проведення заходів цивільного захисту в закладах освіти;
- права і обов'язки громадян в області захисту від надзвичайних ситуацій;
- сучасні засоби ураження, їх приголомшуючі чинники і способи захисту від них;
- методи колективного та індивідуального захисту студентів і викладацького складу від надзвичайних ситуацій;
- порядок сповіщення учбового закладу про надзвичайні ситуації природного та техногенного характеру;
- основи організації і проведення у закладах освіти аварійно-рятувальних і інших невідкладних робіт в умовах радіаційного, хімічного і бактеріологічного зараження;
- основи забезпечення стійкого функціонування освітніх установ і в умовах надзвичайних ситуацій;

вміння:

- захистити себе та колективи, що оточують його, від приголомшуючих чинників ядерної, хімічної, бактеріологічної зброї і звичайних засобів поразки;
- правильно оцінити радіаційну, хімічну, інженерну і пожежну обстановку в умовах надзвичайної ситуації;
- застосовувати індивідуальні і колективні засоби захисту, а також користуватися приладами радіаційної і хімічної розвідки, дозиметричного контролю;
- проводити санітарну обробку в разі зараження радіоактивними і отруйними речовинами, а також бактеріальними заходами.

Всі види занять нормативної дисципліни «Цивільний захист» повинні відбуватися у спеціально обладнаних аудиторіях і навчальних лабораторіях з використанням засобів захисту, приладів, устаткування, електрифікованих стендів та іншого спеціального майна. Теоретичні заняття – у складі навчальних груп. При проведенні практичних і лабораторних занять навчальні групи поділяються на підгрупи.

При проведенні практичних занять створюється інтерактивне середовище, яке сприятиме розвитку у студентів творчого мислення, уміння вирішувати певні завдання на тлі навчальної обстановки, виробленню практичних навичок з підвищення спроможності сталого функціонування ОГ у НС, реалізації аварійно-рятувальних, відновлювальних та інших невідкладних робіт під час ліквідації наслідків НС.

Освоївши програму навчальної дисципліни «Цивільний захист» магістри у відповідних напрямках підготовки, повинні бути здатними вирішувати професійні завдання з урахуванням вимог ЦЗ та володіти головними професійними

компетенціями для забезпечення реалізації вказаних завдань.

Висновки і перспективи. Завдання сучасної вищої школи полягає в тому щоб сформувати у студентів самоусвідомлення та самооцінювання власного «Я», як представника певної національності, свідомого та активного виразника національних інтересів, невід'ємної частки свого народу, його національного духу і долі [5].

Дана дисципліна направлена на вирішення важливих питань пов'язаних з попередженням небезпеки та пом'якшенням і ліквідацією їх наслідків, які необхідні для формування неосферного світорозуміння і свідомої участі у запобіганні надзвичайних ситуацій та катастроф. Встановлено, що запобігання надзвичайним ситуаціям та зниження їх негативних наслідків було і залишається одним із головних завдань національної безпеки.

Список літератури:

1. Безпека життєдіяльності. URL: http://pidruchniki.com/1821100150808/bzhd/kategoriyno-ponyatiyniy_aparat_bezpeki_zhittedyialnosti (Дата звернення: 21/06/2017).
2. Волобуєва О.Ф. Формування патріотизму і національної свідомості майбутніх фахівців: психологічний ракурс / О.Ф. Волобуєва // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України, Випуск 1, 2015: URL: file:///C:/Documents%20and%20Settings/User/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/Vnadpn_2015_1_5.pdf (Дата звернення: 21/06/2017).
3. Кобилянський О. Компетентнісний підхід до вивчення дисциплін циклу безпеки життєдіяльності у вищих навчальних закладах / О. Кобилянський // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Теорія навчання. 7, 2013. – С. 42-47. – URL: <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/6777/1/9.pdf> (Дата звернення: 21/06/2017).
4. Мищенко І.М., Мезенцева О.М. Цивільна оборона: Навчальний посібник. Чернівці: Книги – XXI, 2004. 40 с.
5. Національна свідомість. – URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Національна_свідомість (Дата звернення: 21/06/2017).
6. Редько Т.М. Проблема збереження здоров'я студентів на сучасному етапі розвитку системи вищої освіти / Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Вип. 124. Чернівці: ЧНПУ, 2015. С. 45-48.

Каменская И.С.

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди

ФОРМИРОВАНИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО СОЗНАНИЯ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ К ВОПРОСАМ ЗАЩИТЫ НАСЕЛЕНИЯ, ЖИЗНИ И ЗДОРОВЬЯ ЛЮДЕЙ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ДИСЦИПЛИНЫ «ГРАЖДАНСКАЯ ЗАЩИТА»

Аннотация

В статье рассмотрены актуальные вопросы формирования национального сознания будущих специалистов по вопросам защиты населения, жизни и здоровья людей. Освещены особенности профессиональной подготовки будущих преподавателей высших учебных заведений при изучении дисциплины «Гражданская защита». Исследованы условия и средства формирования профессиональной и практической подготовки будущих специалистов образовательной отрасли по охране труда. Обоснована необходимость формирования у студентов знаний по правовым и организационным вопросам гражданской защиты, в соответствии со стандартами высшей школы. Определено, что дисциплина «Гражданская защита» направлена на решение важных вопросов, связанных с предупреждением опасности и смягчением и ликвидацией их последствий и изучается с целью формирования у студентов способности творчески мыслить, решать сложные проблемы инновационного характера и принимать продуктивные решения в сфере гражданской защиты. Установлено, что предотвращение чрезвычайных ситуаций и снижения их негативных последствий было и остается одной из главных задач национальной безопасности.

Ключевые слова: национальное сознание, профессиональная подготовка, специалисты по охране труда, образовательная отрасль, качество знаний, защита населения, гражданская защита.

Kamenska I.S.

Pereiaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical University
named after Hryhorii Skovoroda

FORMATION OF NATIONAL CONSCIOUSNESS OF FORWARD PROFESSORS TO THE QUESTION OF PROTECTION OF POPULATION, LIFE AND HEALTH OF PEOPLE IN THE STUDY OF THE DISCIPLINE «CIVIL PROTECTION»

Summary

The article deals with the actual issues of formation of the national consciousness of future specialists to the issues of protection of people, life and health of people. The peculiarities of the training of future teachers of higher educational institutions during the study of the discipline «Civil Protection» are highlighted. The conditions and means of formation of professional and practical training of future specialists of educational sphere of labor protection are studied. The necessity of formation of students' knowledge on legal and organizational issues of civil protection in accordance with the standards of higher education is substantiated. It has been determined that the discipline «Civil Protection» aims at solving important issues related to the prevention of danger and mitigation and liquidation of their consequences and is studied in order to develop the students ability to think creatively, solve complex problems of innovative character and make productive decisions in the field of civil protection. It was established that the prevention of emergencies and the reduction of their negative consequences were and remains one of the main tasks of national security.

Keywords: national consciousness, training of specialists on labor protection, the educational sector, the quality of knowledge, protection of the population, civil protection.